

TOTEM

Tidsskrift ved Religionsvidenskab
Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet
Nummer 32, efterår 2013
© Tidsskriftet og forfatterne, 2013

Moderne Kristendom

Feminisme i Moderne Kristendom

Af stud. mag ved Religionsvidenskab
Niels Nyegaard

Indhold

1. Indledning	3
2. Den feministiske teologis position i moderne kristendom	3
3. Rosemary Radford Ruether: ”Sexism and God-Langue” (1983)	4
4. Hvorfor er feministisk teologi usynlig i Danmark?	5
4.1 Kvindelige præster i folkekirken	5
4.2 ”Kvindeteologi og arven fra Eva” (1992)	7
5. Konklusion	8
6. Litteraturliste	9

1. Indledning

I det 20. og 21. århundrede har kristendommen mødt en række udfordringer. Blandt disse er feminismen, som ikke kun har kritiseret de elementer i kristendommen, der er blevet anset for androcentriske og patriarkalske; men som også har forsøgt at formulere en ny kristendom efter egne idealer. Det er imidlertid bemærkelsesværdigt, at Danmark, hvis folkekirke har klare liberalteologiske tendenser, har været relativt uberørt af denne strømning inden for kristendommen.

Netop det forhold vil være nærværende opgaves emne, idet jeg her vil undersøge, hvorfor kristen feministisk teologi stort set er fraværende i det danske religiøse landskab. Indledningsvist vil jeg ved hjælp af Linda Woodheads sociologiske analyse af kristendommens historie i 1900-tallet give en kort karakteristik af feministisk teologis position i moderne kristendom. For en yderligere forståelse af feministisk teologi vil jeg derefter analysere et uddrag af Rosemary Radford Ruethers bog: ”Sexism and God-Talk – Toward a Feminist Theology” (1983). Jeg vil herefter vende opmærksomheden mod Danmark, hvor jeg via to eksempler vil diskutere hvilke kirkehistoriske faktorer i det 20. århundrede, der kan bidrage til en forklaring af den manglende feministiske teologi i Danmark. De to eksempler er indførelsen af kvindelige præster i 1948 og bogen ”Kvindeteologi og arven fra Eva” (1992) af Lone Fatum. Som teoretisk ramme vil jeg foruden Linda Woodhead anvende Robert N. Bellahs kulturevolutionære teori om religions udvikling.

2. Den feministiske teologis position i moderne kristendom

- Linda Woodhead: Kristendommens historie i det 20. århundrede, en historie om ”magt ovenfra” kontra ”magt nedefra” (Woodhead 2004, 333).
- 20. århundrede: ”magt nedefra” dominerer kristendommen → ”The Displacement of Theology”: Teologiens manglende kulturelle relevans, forflyttelse fra den økonomiske og politiske sfære, sekularisering (ibid., 361).
- Historiske forudsætninger:
 - o Den empiriske metode: 1600-tallet, observation frem for dogmatik, naturvidenskab og humanvidenskaber. En metodisk og epistemologisk udfordring (ibid., 363-65).

- Modernitet: 1960 →: Senkapitalisme, velstand, urbanisering, globalisering, 1968-oprøret, borgerrettighedskamp, feminisme. ”Den subjektive vending” (ibid., 335-36).
- Feministisk teologi er liberal, en repræsentant for ”magten nedefra”, tilknyttet sekulær 2. bølgefeminisme og befrielsesteologi (slutningen af 1960’erne), social aktivisme, vil relatere kristendom til kvinders erfaring.
- Rosemary Radford Ruether: Amerikansk teolog, nøglefigur inden for feministisk teologi (ibid., 384-85).

3. Rosemary Radford Ruether: ”Sexism and God-Language” (1983)

- Begrebet ”Gud” traditionelt forstået som en mand pga. jødisk-kristen patriarkalsk tradition (Ruether 1983, 47).
- Ruether er bevidst om, at sprog er magt. Implicit inspiration fra Wittgenstein og den sproglige vending inden for humaniora i 1960’erne (Brown 2001, 176).
- Ruethers mål: Dekonstruere det traditionelle Gudsbegreb, gå bag den patriarkalske monoteisme til tidligere religioner, hvor det guddommelige kunne forstås både maskulint og feminint, en art idealtilstand. Jf. Bellah: Ruether søger at forandre det kristne symbolsystem.
 - Stenalderens samfund og første urbane civilisationer: Kvindelige og mandlige guder uden fastlåst kønnet hierarki. Gudinde som skød/matrix (Ruether 1983, 48-52).
 - Jødisk og kristen monoteisme: Fastlåst kønnet hierarki: Gud (mand) – mænd – kvinder. Dualisme: ånd/mand/transcendens – krop/kvinde/immanens. Det feminine altid sekundært og underordnet det maskuline. Gud som ”himmelsk fader” (ibid., 53-54).
- Metode: Humanvidenskabelige paradigmer, historisk kildekritik, arkæologi og sociologiske analyser frem for åbenbaring, dvs. ”magt nedefra”, anvendelse af alternative vidensparametre. Jf. Woodhead: ”displacement of theology”.
- Ruether ønsker at konstruere en ny feministisk teologi ud af de dekonstruerede rester. Hun applicerer udvalgte elementer af Bibelen, herunder:

- Den profetiske Gud: Eksodusmotivet, jødiske profeter yder radikal samfundskritik, Nye Testamente varsler frigørelse fra klasse, køn og etnicitet (ibid., 61-64).
- Forbuddet imod afgudsdyrkelse og enhver afbildning af Gud. Ingen billedlig eller verbal repræsentation af Gud kan tages bogstaveligt. Det menneskelige sprog er inadækvat til at beskrive Gud, kun analogier er mulige. Inklusivt sprog er nødvendigt, trækker på begge køns billeder og erfaringer af Gud: ”Gud/inde” (ibid., 66-67).
- Ligeværdige metaforer for Gud som mand og kvinde: Lignelser fra NT, som er kønsneutrale, antielitære og uden forældremetaforik (ibid., 67-68).
- Ruethers pointe: ”Gud/inde”-begrebet ophæver vestlig dualisme mellem ånd/mand og materie/kvinde. ”Gud/inde” er en forløser, som fostrer det autonome individ, og som er fundamentet for dets væren (ibid., 68-71). Bemærk inspiration fra den sproglige vending.
- Ruethers position er i høj grad liberal og medkulturel: Inspirationskilder tæller sekulær feminisme, individets selvrealisering, humanvidenskabelige paradigmer og metoder. Jf. Woodhead: ”Den subjektive vending” og ”displacement of theology”.
- Bemærk: Ruether forsøger at rehabilitere kristendommen på disse moderne præmisser: en reformulering af Gudsbegrebet, fastholdelse af Biblen som kanonisk tekst. En dialektik mellem ”magt nedefra” og ”magt ovenfra”, samt en forsoning af kvinder med evangeliet.
- Jf. Bellah om religiøse symbolsystem i moderniteten: Bevidsthed om symbolsystem som funderet i menneskets situation og natur, en uendelighed af muligheder (Bellah 1964, 371-72).

4. Hvorfor er feministisk teologi usynlig i Danmark?

4.1 Kvindelige præster i folkekirken

- 1919: Begyndende ligestillingspolitisk debat i Folketinget om kvinders adgang til præsteembedet. Et spørgsmål om lige løn og lige adgang til offentlige stillinger og erhverv i staten (Rasmussen 1998, 109).

- 1947: Lov om kvinders adgang til at søge præsteembede vedtages, foranlediget af folkekirkelig valgmenigheds indstilling af kvindelig præst.
- 1948: Første kvinder ordineres, fritagelsesparagraffen (Stenbæk 2001, 226-27).
- Forløbet afslører centrale pointer vedrørende folkekirkens struktur: Folkekirkens underordning under staten, jf. Grundloven § 66: ”Folkekirkens forfatning ordnes ved lov”. Menigheden som central aktør: Præsten kaldet af menigheden (Stenbæk 2001, 228). Folkekirken som en demokratisk institution, folkelig opbakning til kvindelige præster (Rasmussen 1998, 139).
- Samtidig foregår en intern teologisk debat, som stadigvæk blusser op:
 - o Argumenter for: Luthers almene præstedømme, præsten uden sakramental karakter (Pedersen 1998, 191-92).
 - o Argumenter imod: Præsten er menighedens ”hyrde og lærer”, en apostolisk opgave, indstiftet af Jesus og forbeholdt mænd, jf. 1 Kor 14,33-40 og 1 Tim 2,8-15 (Bækgaard 2007, 129-30, 138-39). Kirken ville det ikke selv, biskoppers modstand i 1947 (Larsen 2007, 73).
- Indførelse af kvindelige præster finder sted før 2. bølgefeminismens gennembrud, uden relation til feministisk teologi, men et resultat af en sekulær ligestillingsdiskurs (Pedersen 1998, 190). Selvom sagen hævdedes at tilhøre kirkens ”indre anliggender”, var lige adgang til præsteembedet formelt en ydre rammebestemmelse (ibid., 193).
- Jf. debatten i 2011 og 2012 om vielse af homoseksuelle i folkekirken: De samme tematikker m.h.t. beslutningskompetence i folkekirken, intern teologisk uenighed og dominerende sekulære ligestillingskrav gør sig gældende (eks.: Korsgaard & Nilsson 2011, 4-5).
- ”Den rummelige folkekirke” har været et ideal siden Grundloven i 1849, tæt identifikation mellem stat, nation og kirke, jf. Grundtvig (Lodberg 2001, 16-20). Tendens fortsat efter 2. Verdenskrig: Bodil Koch, statskirke er ramme om teologisk forskellighed, intet ønske om politisk indflydelse til kirken (Stenbæk 2001, 229). Mål: Få ændringer i rammen, men stor åbenhed for fortolkning af kirkens bekendelsesmæssige grundlag (Schørring 2001, 506).
- Pointe: Ideal om rummelig og apolitisk folkekirke usandsynliggør, at staten på et rammeniveau ville favorisere og gennemtvunge feministisk teologi, fx ændre

ritualbog: "Herren" → "Gud/inde". Den feministiske teologi må komme fra kirken selv.

- Jf. Bellah om religiøse institutioner i moderniteten: En ramme for individuel fortolkning (Bellah 1964, 373).

4.2 "Kvindeteologi og arven fra Eva" (1992)

- Lone Fatum: Feministisk teolog, tidligere lektor i Teologi ved Københavns Universitet.
- Fatum skelner mellem revisionistisk og kritisk feministisk teologi.
 - Revisionistisk fløj: Fokus på det positive i tekst og tradition, kvindelighed og kristendom som komplementære livsformer, tro og bekendelse som målestok for feministisk teologisk tolkning (Fatum 1992, 14). Jf. Ruether.
 - Kritisk fløj: Konsekvent påvisning og afsløring af negative og undertrykkende kvindebilleder i tekst og tradition, religion som menneskers bestræbelser på at tyde tilværelsen, religiøse tekster er historiske tekster (ibid., 14).
- Fatum tilhører den kritiske fløj: Anklager revisionistisk retning for at være apologetisk og begå en hermeneutisk fejlslutning, fordi det apologetiske formål sætter grænse for forståelsen. Det er på forhånd udelukket at kunne forkaste traditionen og teksterne (ibid., 17-20). Hun konkluderer, at kristendommen er en religion for mænd (ibid., 91).
- Fatum deler Ruethers forankring i moderne humanvidenskab, men afstår fra at formulere en ny feministisk teologi på dette grundlag. Hvad afholder Fatum fra den revisionistiske feministiske teologi?
- Fatum er sandsynligvis præget af eksistensteologi, som har påvirket det teologiske miljø på universiteterne, dvs. præget kristne eliteniveau i Danmark (Theill 2002, 146).
- Jf. Johannes Sløk: Evangeliet som myte og fortælling frem for tekst (Sløk 1985, 97). Evangeliet taler til det enkelte menneske, som kan bruge fortællingen ift. sin egen eksistens og relatere sig selv hertil. Eksistensteologi, ingen fast tolkning af evangelierne. (ibid., 132-34 & Rubow 2000, 150, 153).

- Jf. P. G. Lindhardt: Opstandelsestro er gudstro. ”Tror du?”, tro er en indre eksistentiel afgørelse (Lindhardt 1981, 85-86).
- Jf. K. E. Løgstrup: Den etiske fordring som fænomenologisk vilkår, tavs fordring. Et opgør med fromhedsreligion og ideologi (Løgstrup 1962, 531-33).
- Fællestræk for toneangivende teologiske strømninger på universiteterne: Sekulariseret teologi, medkulturelle, accept af alternative vidensparametre. Dette ligner Ruethers feministiske teologi. Jf. Woodhead: ”Displacement of theology”.
- Hvorfor slår feministisk teologi så ikke igennem blandt danske teologiske elite?
- Pointe: Efter 1945: Det teologiske miljø har fokus på individet, dets eksistentielle valg og kritik af ideologier samt fastlåste doktriner → diskurs: Folkekirke som folkets kirke, opgør med vækkelsesbevægelser, Tidehvervs indflydelse (Schørring 2001, 498) → manglende udbredelse af feministisk teologi, som let virker politiseret pga. tæt relation til sekulære feminisme og frigørelsesteologi. Feministisk teologi får let karakter af en ideologi.
- Jf. Bellah om religiøse symbolsystem i moderniteten: Ingen har monopol på symbolsystem (Bellah 1964, 172).

5. Konklusion

På trods af at både feministisk teologi og den danske folkekirke har klare liberale tendenser, herunder accept af humanvidenskabelige paradigmer og et fokus på individets autenticitet, har feministisk teologi ikke vundet indpas i Danmark. Det forhold kan forklares ud fra flere parametre. For det første folkekirkens dominans og position som statskirke: Staten er ikke interesseret i en politiseret kirke, men ønsker en rummelig model med plads til forskellighed, en folkets kirke. Det virker således utænkeligt, at staten skulle støtte den feministiske teologi ved at regulere folkekirkens rammer. Både kvindelige præster og vielse af homoseksuelle er derfor indført i folkekirken ud fra et sekulært ligestillingsparadigme. For det andet de særlige strømninger blandt teologiens elite: Universitetsteologerne har især efter 1945 været optaget af individets eksistentielle valg og kritiseret enhver form for ideologi, hvilket den feministiske teologi let får karakter af at være.

6. Litteraturliste

Bellah, Robert N.

1964 "Religious Evolution", *American Sociological Review*, Vol. 29, no. 3, 358-377.

Brown, Callum G.

2001 "The 1960s and secularisation", in: *The Death of Christian Britain*, Routledge, London. 170-192.

Bækgaard, Hans-Ole

2007 "To særlige tekster", in: Hans-Ole Bækgaard et al., eds., *Kvinder på Herrens mark. Essays om kvinder og menighed*, Hovedland, 120-42.

Fatum, Lone

1992 *Kvindeteologi - og arven fra Eva*, Nordisk Forlag A.S., København.

Korsgaard, Kristine & Kirsten Nilsson

2011 "Homovielser", in: *Politiken*, 4/12-2011, Sektion: PS, s. 4-5.
<http://apps.infomedia.dk.ez.statsbiblioteket.dk:2048/Ms3E/ShowArticle.aspx?outputFormat=Full&Duid=e2fee69> (set. 7/12-2012).

Larsen, Kurt Ettrup

2007 "Modstanden – historisk set", in: Hans-Ole Bækgaard et al., eds., *Kvinder på Herrens mark. Essays om kvinder og menighed*, Hovedland. 65-78.

Lindhardt, Poul Georg

1981 *Optryk – Udvalgte prædikener og foredrag 1950-1981*, Forlaget Aros.

Lodberg, Peter

2001 *Dansker først og kristen så – overvejelser om nationalitet og kristendom*, Forlaget Aros.

Løgstrup, Knud Ejler

1962 "Kristendom uden skabelsestro", *Vindrosen*, 9. årg. Nr. 7, 523-35.

Pedersen, Else Marie Wiberg

1998 "Når præsten er "køn". De såkaldte teologiske argumenter i debatten om kvindelige præster", in: Else Marie Wiberg Pedersen, ed., *Se min kjole. De første kvindelige præsters historie*, Samleren, 189-222.

Rasmussen, Marianne

1998 "Da mænd blev til personer", in: Else Marie Wiberg Pedersen, ed., *Se min kjole. De første kvindelige præsters historie*, Samleren, 108-43.

Rubow, Cecilie

2000 *Hverdagens Teologi – Folkereligiøsitet i danske verdener*, Anis.

Ruether, Rosemary Radford

1983 "Sexism and God-Language: Male and Female Images of the Divine", in: *Sexism and God-Talk. Toward a Feminist Theology*, Beacon Press, Boston, 47-71.

Schørring, Jens Holger

2001 "Den danske folkekirke i teologisk belysning", in: Jens Holger Schørring, ed., *Nordiske Folkekirker i Opbrud – National identitet og international nyorientering efter 1945*, Aarhus Universitetsforlag, 494-508.

Sløk, Johannes

1985 *Da Gud fortalte en historie*, Centrum.

Stenbæk, Jørgen

2001 "Danmark: Folkekirken og de politiske partier efter 2. verdenskrig", in:

Jens Holger Schørring, ed., *Nordiske Folkekirker i Opbrud – Nationale identitet og international nyorientering efter 1945*, Aarhus Universitetsforlag, 224-234.

Theill, Helle

2002 “Absolut hermeneutisk”, in: Christina Petterson et al., eds., *Køn og Bibel. Skrifterne, kvinderne, kristendommen*, Forlaget Anis, København, 141-151.

Woodhead, Linda

2004 *An introduction to Christianity*, Cambridge University Press.